

6. Costello Charles G. Symptoms of depression. – New York: by John Wiley & Sons, Inc., 1993. – 326 p.
7. <http://www.zdorov.com.ua>
8. <http://www.likar.info> (15 Апреля 2003)
9. <http://www.mwtp.ru>
10. <http://www.nodepress.spb.ru>

В.М. Заїка, С.В. Мерцалов
Полтава

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕРАПЕВТИЧНИХ МЕТАФОР В ПРАКТИЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Постановка і обґрунтування актуальності проблеми. Застосування непрямого методу впливу на клієнта обумовлено дуже розповсюдженим явищем опору клієнта прямим, аргументованим, логічно обґрунтованим доводам і рекомендаціям. Якщо клієнт звернувся за допомогою, а психолог вірно діагностував та ідентифікував стан клієнта, його проблему, визначив зміст тієї інформації, котру має передати клієнту для вирішення конкретного запиту, доцільним буде вирішити, який, прямий або непрямий метод терапевтичного впливу використовувати. У випадку уникнення або опору клієнтом новому розумінню ситуації (здатність до розуміння напряму пов'язана з дискомфортом або душевним болем), психолог може використовувати терапевтичну метафору. Саме тому питання вмілього застосування метафори, як методу особливого психокорекційного впливу, є досить актуальною темою в сучасній психологічній науці. Адже це дає можливість скоротити термін психологічної взаємодії, вплинути на особистість людини, з метою розуміння нею потрібної інформації, при цьому не викликаючи негативних, болючих переживань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слово “*метафора*” походить із давньогрецької мови (*μεταφορά* — “переміщення”, “обертання”) і буквально означає “переносити”. Термін належить Арістотелю і пов'язаний з його розумінням мистецтва, як наслідування життя: “Метафора являє собою називання речі ім'ям, яке належить чомусь іншому; перенос відбувається або з роду на вид, або з виду на вид, або на ґрунті аналогії” [1].

Метафора – один з основних прийомів пізнання об'єктів дійсності, їх найменування, створення художніх образів і породження нових значень. Так, можуть бути виділені наступні основні типи мовної метафори: 1) *образна* метафора, яка є наслідком переходу ідентифікуючого (багатозначного, описового) значення в предикативне (характеризуюче) і служить розвитку синонімічних засобів мови; 2) *номінативна* метафора (перенесення назви), яка полягає в заміні одного описового значення іншим, що служить джерелом омонімії; 3) *когнітивна* метафора виникає в результаті зсуву в сполучуваності предикативних (ознакових) слів (прикметників і дієслів) і створює полісемію; 4) *генералізуюча* метафора (як кінцевий результат когнітивної метафори), яка стирає в значенні слова межі між логічними порядками і створює предикати самого загального значення.

Мова являє собою систему, яка знаходиться в постійному перетворенні. Метафора в цій системі трактується як універсальний механізм семантичних змін, що забезпечує включення нових об'єктів в культурно-мовний контекст шляхом вироблення номінацій і розкриття їх істотних властивостей. Акт метафоричної творчості — діяльності, направленої на створення нових значень об'єктів, - лежить в основі багатьох семантичних процесів. В лінгвістиці проблема метафори як засобу образності мови, як номінативної одиниці мови розкрита в роботах С.С. Гусева, І.А. Дмитрієвої, Н.Ф. Крюкової, Г.Н. Складаревської, В.К. Харченко.

Аналізуючи зростання інтересу до метафори різних наук, пов'язаних з вивченням свідомості, слід зазначити, що метафора в останні десятиріччя стала сприйматися як засіб, який сприяє розумінню основ мислення, процесів створення образу світу: “Людина не стільки відкриває схожість, скільки створює її” (Н.Д. Арутюнова).

Можливості використання метафори як розвиваючого засобу навчання представлені в роботах К.І. Алексєєва, Г.Г. Гранік, О.В. Соболевої, Л.І. Шрагіної. Окремі принципи роботи з метафорою в якості технології розвитку літературних, естетичних здібностей дітей, підвищення мовної культури, рівня розвитку уяви відображені в дослідженнях І.П. Грехової, Е.А. Корсунського, Т.А. Ладиженської, Е.Е. Сапогової.

Дослідники особливостей метафори (Н.Д. Арутюнова, В.Г. Гак, В.Н. Телія) вважають, що мислення звертається до метафори, коли немає готових засобів позначення, пояснення, створення образів і смислів. Розвиток образного мислення, рішення творчих задач неможливе без використання явища, що допомагає представити ідеальний об'єкт матеріальним, здатним сприйматися і відображатися в свідомості. Таким явищем і виступає метафора, процес створення якої завжди пов'язаний з наявністю деякої проблемної ситуації з багатьма змінними чинниками, що дозволяє вважати його творчим процесом, а метафору — психологічним явищем.

Разом з тим, до недавнього часу спроби звернення до метафори як області психологічного знання були достатньо рідкісні, хоча її можливості як засобу розвитку творчого потенціалу людини, як механізму, що бере участь в створенні нових значень, та сприяє вирішенню комунікативних і пізнавальних проблем, значно ширше, представлених в сучасній психології.

Як особливий вид мовної метафори психологи виділяють *терапевтичну метафору*, за допомогою якої здійснюється цілеспрямований психокорекційний вплив на людину. Її вивченням займалися відомі вчені: М. Еріксон, Ш. Копп, Е. Россі, Дж. Зайг, Р. Бендлер, Дж. Гріндер, Д. Гордон, Ф. Баркер, Р. Сперрі, Д. Міллс, Р. Кроулі, М. Холл, Б. Боденхеймер та ін. Активно застосовують метафору в психотерапевтичній практиці відомі психотерапевти: В.Леві, М. Козлов, М. Норбеков, Н. Пезешкіан, В. Синельникове та ін.

Процес дії метафори є специфічним засобом комунікації та відрізняється від інших мовних методів впливу. Використовуючи метафору, ми “переносимо” повідомлення іншій людині в термінах, що означають щось інше (наприклад, у вигляді історії, міфу, анекдоту, афоризму тощо). Слухач сприймає острів або структуру метафори і інтерпретує її в контексті свого досвіду. Таким чином людина використовує інші терміни для мислення про щось. Р.Ділтс визначає метафору як “фігуру мови, в якій щось висловлюється так, немов це зовсім інше”.

Метафора включає одне (розповідь, оповідання, жарт, драму, кіно, особисте посилання, міфологію, цитату тощо), а ми думаємо абсолютно про інше. Побудова метафори представляє перехід в мета-стан. Ми обрамляємо одну річ в поняття іншої. Ми переносимося вгору і вище (meta), а потім прикладаємо (pherein) попередні думки, ідеї, уявлення і т.п. до інших ідей, концепцій, уявлень (основний процес переходу в мета-стан). У метафорі ми переносимо одну ідею на іншу.

Застосування метафор, цього виду символічної мови, як засобу спілкування та навчання здійснюється на протязі тисячоліть. Якщо пригадати басні Езопа, священні тексти Кабали, притчі Старого та Нового Завітів, суфійські притчі, даоські тексти, коани дзен-буддизму, літературні алегорії, казки – всюди використовуються метафори.

Як у письмовій історії, коли вона виникла, так і в міфах, що ведуть до найдавніших та найсокровенніших глибин спогадів людини про свій досвід, метафора використовувалася як механізм, за допомогою якого передавалися і розвивалися ідеї.

Чарівні казки, метафоричні історії важливі майже у всіх суспільствах, хоча в різних культурах вони проходять під різними назвами. Такі оповідні виклади розповідають слухачам або читачам про життєву ситуацію особливо живописним чином. Навіть прості дитячі казки про Попелюшку, Червоний Капелюшок, Гидке каченя, Златовласку та ін.

несуть свій сенс, приховане послання, справляючи виховний та терапевтичний вплив. Психолог К.П. Естес говорить: “Казки приводять у рух внутрішнє життя, і це особливо важливо, коли внутрішнє життя залякане, обмежене або загнане в кут” [4, С. 33]. Вони зачіпають досить конкретні теми і прагнуть викласти конкретні уроки; терапевтичні метафори пропонують нові вибори, особливо нові способи відношення до життя, і можуть стосуватися безлічі переживань, переконань і ідей, що дримали дотепер в думці слухача.

Психотерапевт Ш. Копп з цього приводу розрізняє три види пізнання: раціональне, емпіричне та метафоричне. Він вважає, що останній вид розширює можливості двох попередніх і навіть витісняє їх: “розуміти світ метафорично, значить уловлювати на інтуїтивному рівні ситуації, в яких досвід набуває символічного виміру, і нам відкривається множина співіснуючих значень, які надають один одному смислових відтінків” [3, С. 21].

Оскільки застосування метафор як засобу непрямого спілкування було поширено на протязі всієї писаної історії людства, ми повинні припустити, що є значні переваги в передачі повідомлень в метафоричній формі, ніж прямими способами. Всі форми метафор володіють схожими перевагами, але в історії, ймовірно, найбільш використовувався один з найпростіших способів метафоричного спілкування. Слід зазначити, що схожі міркування стосуються літературної творчості і видів діяльності з метафоричним сенсом. Саме тому вивчення особливостей застосування явища терапевтичної метафори, як особливого методу психокорекційного впливу на людину, становить сутність проблеми, яку ми вирішуємо в даній науковій публікації.

Таким чином, **об’єктом дослідження** є терапевтична метафора, як метод непрямого психокорекційного впливу. **Предмет дослідження** – психологічні особливості застосування терапевтичної метафори, як методу непрямого психокорекційного впливу. **Метою даної публікації** є змістовне вивчення психологічного аспекту сутності застосування терапевтичної метафори, як методу непрямого психокорекційного впливу.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Не так давно з’явилося свідоцтво тому, що ефективність метафори має неврологічну основу. За П. Вацлавіком, метафора – це мова правої півкулі мозку. І схоже, що психокорекція, якщо вона повинна вести до істотної зміни, повинна звертатися до процесів “правого мозку”. Так, психотерапевти М. Еріксон і Е. Россі провели глибокі дослідження в сфері функціонування великих півкуль головного мозку. Результатом їх сумісної роботи було відкриття важливої залежності між метафорою, психологічною симптоматикою та терапевтичним впливом. Було встановлено, що обробка повідомлення метафоричного типу відбувається в правій півкулі. Вона ж, у більшій мірі, ніж ліва, відповідає за емоційний ті образний бік мислення. Вважається, що психосоматична симптоматика також зароджується в правій півкулі. Дослідники припустили, що оскільки “симптоми є повідомленнями на мові правої півкулі, то вивчення метафор дозволить напряду спілкуватися з правою півкулею на її власній мові” [3]. Звідси стає зрозумілим, чому метафоричний підхід до терапії дає результат значно швидше, ніж психоаналітичний метод, коли тілесна мова правої півкулі спочатку перекладається в абстрактні моделі пізнання лівої півкулі, котрі потім, у свою чергу, впливають на праву півкулю, змінюючи симптоматику. Метафора ж іде до цілі по прямій, запускаючи в дію правопівкульні процеси. Тут одночасно задіяні свідомість і підсвідомість. Свідомість вслуховується в буквальний смисл історії, в той час, як ретельно продумані та майстерно вплетені в тканину оповідання терапевтичні повідомлення та рекомендації викликають в підсвідомості необхідні асоціації та зміщення смислів, які накопичуючись, у кінцевому випадку перетікають в свідомість. Метафора викликає багатобічне осмислення, яке постійно розширюється. Одне розуміння породжує інше, викликаючи відповідні поведінкові відгуки. Саме цим обумовлюється популярність серед поціновувачів езотеричної літератури, яка написана метафоричною мовою та здатна змінювати свідомість читачів, серед авторів якої можна назвати К. Кастанеду, Е. де Мелло, Р. Баха, Х.Л. Борхеса, П. Коельо та ін.

М. Холл говорить про те, що вірно сконструйована, ефективна метафора повинна мати структуру, споріднену досвіду або стилю мислення слухача. Ця подібність на структурному рівні дає можливість підсвідомій частині розуму інтерпретувати дану метафору для власних потреб. Відповідність структур або структурних елементів реальної ситуації та висловленої ідеї (метафори) називають *ізоморфністю* або *ізоморфізмом*.

В практичній психології використовуються такі види терапевтичних метафор:

1. Основні історії, призначені для того, щоб вичерпним чином працювати з складними клінічними ситуаціями.
2. Анекдоти і короткі історії, націлені на конкретні, обмежені результати.
3. Аналогії, порівняння і короткі метафоричні твердження, які ілюструють або підкреслюють конкретні ідеї.
4. Метафори взаємин.
5. Завдання з метафоричними сенсами. Вони можуть виконуватися під час сеансів терапії також їх можна пропонувати до виконання між сеансами - як завдання.
6. Метафоричні предмети. Це предмети, вживані під час терапії, щоб втілювати щось, чим вони насправді не є.
7. Художні метафори. Це малюнки, зображення, пластилінові фігурки або інші художні твори, які символізують інші речі. Художні метафори були розроблені і створені Р. Кроулі і Д. Міллс [3].

Хоча ця класифікація не вичерпна, вона враховує переважну більшість метафоричних засобів, доступних для застосування в психологічному консультуванні та психокорекції.

Терапевтичне застосування метафор в практичній психології досить різноманітне. У психоаналізі, де діяльність терапевта зводиться головним чином до задавання запитань і винесення коментарів і інтерпретацій, корисність метафори, напевно, обмежена. У поведінковій терапії терапевт стурбований спочатку тим, щоб розкрити точні збіги, що працюють на підтримку симптому, а потім, використовуючи оперантні або респондентні методи, розробити процедуру посилення або гасіння, яка приведе до зникнення симптомів і, часто, до їх заміщення більш функціонально корисними видами поведінки. Оскільки в цій процедурі необхідна кристально чиста комунікація, корисність метафори, швидше за все, буде обмежена. І в психоаналізі, і в поведінковій терапії метафора може бути корисна на початкових стадіях, коли обговорюється природа запропонованого лікування. У критичних точках таких терапій вона може також допомогти мотивувати клієнтів і підтримувати їх інтерес. Проте метафора набуває чинності в тих формах терапії, де терапевт відіграє активну роль в пропонуванні своїм клієнтам ідей, інструкцій, рішень, що підлягають розгляду, переформовувань або інших вхідних даних, які можуть бути (а можуть і не бути) безпосередньо прийнятними. Сюди входять більшість стратегічних і систематичних терапій, гіпнотерапія і інші терапії, що зачіпають відносини; тобто такі форми взаємодії, де відбувається обмін інформацією (особливо інформацією, яка переформовує ситуацію) між клієнтом і психологом в контексті довірливих взаємин.

На практиці клінічно вживані терапевтичні історії майже завжди мають метафоричний зміст; тобто вони не пов'язані прямо з клінічною ситуацією, що мається на увазі, а співвідносяться з нею якимсь метафоричним чином. Психолог Дж. Зайг перераховує деякі способи, до яких вдавався психотерапевт М. Еріксон, використовуючи метафоричні історії:

1. Підкреслення або ілюстрація чого-небудь. Всі історії, так чи інакше роблять це. Зауваження запропоновані у формі історії - особливо в історії про когось, хто живе в іншій ситуації, і в інший час, не зачіпають слухача, як моралістичні декларації.
2. Пропозиція рішень проблем. Непрямий підхід до розповіді історії може бути ефективним там, де є не вдалимі інші підходи.

3. Допомога людям в пізнанні себе. Людям іноді можна допомогти розпізнати аспекти своєї поведінки в ситуаціях, або своїх реакцій на них, якщо розповісти їм про інших людей, що вчиняли подібним чином в аналогічних ситуаціях.
4. Посів ідей і підвищення мотивації. Очевидний спосіб підвищення мотивації у погано замотивованих клієнтів і заохочення тих, хто не вірить, що може подолати свої проблеми, полягає в розповіді таким клієнтам історій про людей, що подолали схожі проблеми. Але будь-яка думка, яку, відповідно до розрахунків психолога, клієнту варто розглянути або прийняти, може бути розсіяна в серії анекдотів.
5. Контроль терапевтичних відносин. Важливо, щоб психолог контролював терапевтичні відносини. Коли клієнти ставлять цей контроль під сумнів, один із способів його захоплення і утримання - розповідати клієнтам історії.
6. Вбудовані вказівки. Вказівки для клієнтів можна вбудовувати в історії. Це техніка вислову про що-небудь «в лапках».
7. Зниження опору. Оскільки метафоричні історії підносять ідеї побічно і помалу за один раз, їм чинитимуть опір з меншою вірогідністю, ніж ідеям, піднесеним пряміше. Через свою структуру метафоричні повідомлення швидко можуть стати неусвідомлюваними. Клієнт не може усвідомлено увібрати і зрозуміти всі повідомлення, що містяться в складному анекдоті, байці або розповіді. Клієнт може відчувати виникнення поведінкової зміни поза своїм свідомим розумінням, тому що він може відреагувати на частину історії, навіть якщо ця частина не була зареєстрована свідомо.
8. Переформування і перевизначення проблем. *Мовний рефреймінг* (зміна смислу змісту або контексту проблеми) і перевизначення ситуації є суть процесу психотерапії, тому що якщо суб'єкт не виходить з терапії з іншим поглядом на речі - хоча б на деякі речі, справжньої зміни не відбулося. Рефреймінг, звичайно, може відбуватися на підсвідомому рівні - в ідеалі це звичайно дійсно так, - але він повинен відбутися, якщо клієнту вдалося вийти з сеансу терапії або консультування, дійсно змінившись.
9. Побудова "Его". Суб'єктам, що зазнають труднощі в ефективній взаємодії з навколишнім реальним світом, можна розповідати історії про те, як інші люди навчилися робити що-небудь - особливо якщо люди, деякими своїми особистими якостями схожі на суб'єкта.
10. Моделювання способу спілкування. М. Еріксон сказав одного разу, що "якщо ви хочете, щоб людина розповіла вам про свого брата, вам слід розповісти йому про свого".
11. Нагадування суб'єктам про їх власні ресурси. М. Еріксон вірив, що його клієнти в своїх власних історіях володіли ресурсами, необхідними для вирішення їх проблем. Він часто застосовував історії, щоб нагадати людям, що у минулому вони навчилися багатьом корисним речам і, можливо, просто забули про них.
12. Зняття у людей чутливості до їх страхів. Розповівши фобічним клієнтам серію анекдотів, присвячених їх конкретним фобічним об'єктам або ситуаціям, - дотримуючись обережності, щоб не підняти рівень їх напруги дуже високо, - можна зменшити або усунути страхи. Ця техніка схожа на частину процесу десенситизації.

Метафора може бути корисною, коли прямі форми комунікації виявляються неефективними; вона позбавляє від прямої конфронтації, коли з деякими клієнтами виявляється важко мати справу; і це спосіб передати ідеї, які можуть бути неприйнятні для клієнтів на свідомому рівні.

Історії та інші метафоричні прийоми можуть поживити психологічну взаємодію, коли її учасники починають нудьгувати або заходять в безвихідь. Навичками, необхідними для застосування метафор, можна оволодіти, і вони є могутнім додатком до психотерапевтично-психологічних інструментів психолога або консультанта.

Для того, щоб застосовувати терапевтичні метафори спочатку потрібно навчитись їх створювати. Наукових розробок щодо конструювання метафор існує небагато. Цим достатньо змістовно займались Ф. Баркер, М. Вігльсорт, Ш. Копп, Д. Мілс, Р. Кроулі, Д. Гордон та ін.

Структурні елементи процесу створення метафори мають свої специфічні особливості. Найбільш важливим поняттям, яким необхідно оволодіти комунікатору, якщо він використовує або має намір використовувати метафори під час психологічного впливу, є поняття "*трансдериваційного пошуку*". Кожен з нас є носієм унікальної моделі світу, яку з перебігом життя розробив наш досвід для нас, і лише для нас. "Ця модель складається з усіх відчуттів, які ми випробували, і узагальнень, які ми про них зробили. Саме з цією моделлю порівнюється і корелюється вся сенсорна інформація, яка "годиться" для цієї моделі, "викликає відчуття" (у буквальному сенсі), тоді як абсолютно нова або така, що суперечить цій моделі сенсорна інформація "не викликає відчуттів" [2, С.10].

Володіння готовою моделлю світу може бути для нас і гарним, і поганим. Перевага, яку ми отримуємо від володіння відносно готовими моделями світу, полягає в тому, що це звільняє нас від необхідності безперервних перевірок і повторних перевірок нашого оточення. Недоліком же їх є те, що набір моделей світу виявляється відносно незмінним, і таким чином, обмежує нас. Все це вказує на величезну перевагу наших індивідуальних моделей світу над нашою поведінкою. Досвід, повторений багато разів з якимось сталим результатом, виробляє в нас правила про світ, які можуть стати для нас безумовним законом. Дуже часто цей ефект виявляється таким вираженням, що людина, яка натрапила на досвід, що суперечить її моделі світу, повністю або частково ізолюється від усвідомлення цього досвіду. З погляду такої людини невідповідність досвіду перестає бути проблемою, коли цей досвід зникає із поля зору, перестає привертати до себе увагу.

Ще частіше неприйнятний досвід розглядається з іншої точки зору, яка намагається вирішити суперечність, що виникла у вигляді, прийнятному для моделей світу даної людини.

Саме цей процес кореляції вхідної сенсорної інформації з нашими моделями світу робить метафори такими значущими в якості передумов для змін. Коли в процесі терапії клієнту розповідають який-небудь випадок, він проводить трансдериваційний пошук для того, щоб усвідомити промовлене. Більш того, оскільки контекст, в якому розповідається ця історія, є "терапевтичним", то клієнт (який, як слід пам'ятати, шукає спосіб, якимось чином, полегшити "біль"), швидше за все, співвідноситиме її, наскільки це буде можливо, зі своєю власною проблемою або ситуацією.

Тож, можна стверджувати, що метою терапевтичних метафор є ініціація свідомого або підсвідомого трансдериваційного пошуку, який може допомогти людині у використанні особистих ресурсів для такого збагачення моделі світу, яку вона потребує, щоб спромогтися вирішити свою проблему [2].

Весь процес конструювання терапевтичної метафори (за Д. Гордоном) виглядає наступним чином [2]:

А. Збір інформації: 1. Ідентифікація значущих осіб, залучених в проблему: а) ідентифікація їх міжособистісних відносин. 2. Ідентифікація подій, характерних для проблемної ситуації: а) специфікація того, як розвивається проблема (калібрування). 3. Специфікація змін, які хотів би зробити клієнт (результат): а) переконайтеся, що вони точно сформульовані. 4. Ідентифікація того, що клієнт робив раніше для вирішення проблеми, або того, що "утримує" його від здійснення бажаних змін (що може ініціювати зв'язуючу стратегію).

Б. Створення метафори: 1. Вибір контексту; 2. Вибір персонажів і плану метафори з тим, щоб вона була ізоморфна А1, А2 і А3 (див. попередній пункт); 3. Визначити вирішення, включаючи: а) стратегію рекалібровки (по А4); б) бажаний результат (по А3); в) переформовування безпосередньої проблемної ситуації.

В. Повідомлення метафори: а) відсутність референтного індексу; б) неспеціфіковані дієслова; в) номіналізація; г) встроєні команди і маркування; д) лінгвістична та семантична деталізація. (В межах цієї роботи неможливо привести детальний опис всіх зазначених структурних елементів лінгвістичного та семантичного

рівнів, тому, що цей матеріал має завеликий обсяг і може бути розглянутий в окремій роботі).

Висновки. Таким чином ефективність застосування терапевтичної метафори з метою психокорекційного впливу підтверджується багатьма науковцями. Це обумовлюється психофізіологічною основою діяльності кори великих півкуль головного мозку та особливостями символічної мови метафори. Метафора може бути корисна, коли прямі форми комунікації виявляються неефективними; вона вирішує проблему конфронтації та психологічного опору клієнта; також це спосіб передати ідеї, які можуть бути неприйнятні для клієнтів на свідомому рівні. Різноманітність терапевтичних метафор дає можливість використовувати їх в різних видах діяльності практичної психології. Структурні елементи метафори та процес її створення мають свої специфічні особливості, засвоєння яких потребують певних теоретичних знань та практичних навичок застосування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баркер Ф. Использование метафор в психотерапии. – Воронеж: НПО «Модэк», 1995. – 224 с.
2. Гордон Д. Терапевтические метафоры. Оказание помощи другим посредством зеркала. – СПб.: Белый кролик, 1995. – 196с.
3. Миллс Д., Кроули Р. Терапевтические метафоры для детей и «внутреннего ребенка». – М.: Независимая фирма «Класс», 1996. – 126с.
4. Эстес К.П. Бегущая с волками. Женский архетип в мифах и сказаниях. Пер. с англ. – М.: Издательский дом “София”, 2006. – 496с.

Н.Д. Каранузова, І.В. Литовка
Полтава

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЧИННИК ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Інтеграція України у Європейський освітній простір впливає на всі складові освітньої сфери, потребує її демократизації. Сьогодні відбувається активне утвердження демократичних засад у всіх секторах життєдіяльності українського суспільства, що впливає на розвиток і модернізацію суспільства, виявлення потенційних лідерів, формування та розвиток у них навичок управлінської та організаторської роботи – формування еліти нації. Визначальним резервом для реалізації соціально-економічних та духовних трансформацій в Україні є молодь, озброєна освітою європейського рівня та вихована на демократичних здобутках сучасної цивілізації. Головною принциповою ознакою сучасного молодіжного руху, зокрема й студентського, є його незалежність, політичне та організаційне розмаїття, соціальна відповідальність. Студентське самоврядування – невід’ємна складова громадянського суспільства і відіграє важливу роль у забезпеченні якості вищої освіти.

Вимога часу розглядати студентське самоврядування як засіб реалізації студентською громадою своїх прав, обов’язків та ініціатив через прийняття рішень та їх впровадження з допомогою власних ресурсів у сфері, що визнається адміністрацією та у співпраці з нею, а також гарантії брати участь через своїх представників у вирішенні питань, що стосуються студентства.

У Полтавському державному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка існує давня традиція студентського самоврядування, яка є невід’ємною складовою підготовки спеціаліста, спрямованою на розвиток уміння молоді самоорганізувати процес навчання в усіх його аспектах, на формування високої особистісної культури, організацію діяльності в умовах гуманізації виховання та гуманітаризації освіти, підвищення рівня